

ZRÍNYI MIKLÓS NEMZETVÉDELMI EGYETEM

Kossuth Lajos Hadtudományi Kar

Hadtudományi Doktori Iskola

SZABÓ BÉLA:

**Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király katonai és
katonapolitikai tevékenysége**

Doktori (PhD) értekezés

Szerzői ismertető

Témavezető:

Dr. Szani Ferenc alezredes, CSc, egyetemi docens

- Budapest, 2009 –

A témaválasztás indoklása, a célok és módszerek bemutatása:

A magyar hadtörténelemben kiemelkedő helyet foglal el Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király katonai tevékenysége. Erdélyi fejedelemként, majd lengyel királyként is jelentős katoná(politika)-i tevékenységet folytatott. Jelentős egyéni szerepe mellett fontos megemlíteni a hadjárataiban résztvevő magyar tisztek és katonák tevékenységét, amely jelentősen gazdagította a magyar hadtörténelmet.

Báthory István (erdélyi fejedelem és lengyel király) a török hódoltság korának egyik legnagyobb jelentőségű magyar politikusa és katonája jelenleg a hadtörténeti kutatások egyik fő témája. Korábban nem kapott személye elég figyelmet a magyar történetírásban. Veress Endre¹, a Báthoryak nagyhírű kutatójának megállapítása szerint a történetírás korszerű követelményei szerint írt, alapos kutatásokon nyugvó életrajza mind a XX. század elejéig nincs sem a magyar, sem a lengyel történetírásban. Annak ellenére van ez így, hogy Báthory István korának egyik legkiválóbb uralkodója és hadvezére volt, akinek hadjáratai a hadtörténelem jelentős fejezetét alkotják.

Disszertációm ezt a - részben még ma sem teljesen feltárt - területet kívánja rendszerezni, források és az összefüggések elemzésével és bemutatásával. Az értekezésemben arra vállalkozom, hogy Báthory István Rettegett Iván² orosz cár elleni livóniai³ hadjáratai mellett erdélyi és lengyelországi katonai tevékenységét is megvizsgálom. Jelentős a magyar katonák és tisztek szerepe is, amelyet kiemelnek a korabeli források. Kutatásaimnak ez az egyik fő iránya.

Természetesen bemutatom az adott kor, a XVI. századi Közép-Kelet Európa térségének történetét, gazdaságát, politikáját és katonai helyzetét, hogy Báthory katonai tevékenysége megfelelő háttérrel kapjon.

Disszertációm egyik fő iránya a korabeli lengyel - orosz diplomáciai kapcsolatok, mert fontos katonapolitikai vonatkozásokkal rendelkeznek. Fontos szerepet szánok a livóniai háborúnak, Báthory István és Rettegett Iván diplomáciai

¹ Veress Endre (1868-1953) történész, tanár. Főképpen Erdély XVI.-XVII. századi történetével foglalkozott. Kutatásai egyik fő iránya Báthory István.

² A magyar fordítási hagyományoknak megfelelően Rettegettnek fordítom le az eredeti „Groznij”-t.

³ Livónia (Livland): a Rigai-öböl – Esztónia – a Csúd-tó – Kurland által határolt terület. Jelentősebb városai: Riga, Tartu (Derpt ill. Dorpat)

levelezéseinek, és küldötteik tárgyalásairól készült jegyzőkönyveknek. Korabeli beszámolóknak és visszaemlékezéseknek is nagy jelentőséget tulajdonítok.

Munkámat jó néhány orosz nyelvű forrásra és szakirodalomra alapozom, természetesen megfelelő forrás kritikát alkalmazva. A téma feldolgozásához szükséges magyar és latin nyelvű források mellett néhány lengyel forrásirodalom bemutatására is vállalkozom.

Fontosnak tartom még Báthory István svédekkel való kapcsolatát, és a svédek livóniai háborúba való beavatkozásának hatását elemezni, amelyről több hitelesnek látszó korabeli forrás is megemlékezik, és jelentősnek tart.

Eddigi publikációim során is igyekeztem Báthory István lengyel királyként folytatott külpolitikáját, háborúit bemutatni és elemezni. Fontosnak tartottam kiemelni a livóniai háború diplomáciai vonatkozásait. E kérdéskör mellett, rengeteg feldolgozásra váró kérdés merült fel, amelyek jobb tanulmányozása szükségszerűnek látszik. Itt újra hangsúlyoznám a svédek szerepét, és természetesen a publikált orosz források, dokumentumok, beszámolók felhasználását.

Fontosnak tartom még azt is bemutatni, hogy Báthory István lengyel királyként, erdélyi fejedelem is volt, és Erdély érdekében is számottevő diplomáciai tevékenységet folytatott. Az ezzel kapcsolatos diplomáciai tárgyalások, amelyeket lengyel királyként is lebonyolított, Erdély és az ősszmagyarság érdekében is jelentős, és további vizsgálódások tárgyát képezheti. Itt kiemelném lengyel királyként, akár a livóniai háborúban, táborban fogadott török, tatár és moldvai követekkel folytatott diplomáciai tárgyalásait is.

Témaválasztásomban az is szerepet játszott, hogy Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király a török idők alatt a magyarság és a térség egyik legnagyobb jelentőségű politikusa és hadvezére volt. A közelmúltig történelmi megítélése is változott, és remélhetőleg a megjelenő tudományos munkák is segítik e jelentős történelmi személyiség megfelelő megítélését.

Jelen időben fontosnak tartom kiemelni a magyar és lengyel nép összefogásának történelmi hagyományait, jelenlegi közös NATO és Unió tagységünk tükrében.

A kutatás során a történelemtudományra és a hadtörténelemre jellemző kutatási módszereket alkalmazom. E mellett:

- Következtetések megfogalmazása deduktív (analitikus) kutatási stratégia segítségével.
- Következtetések megfogalmazása induktív kutatási stratégia segítségével.
- Leíró kutatás a XVI. századi helyzet megismerése érdekében, illetve feltáró kutatás a különböző tényelemek egymáshoz való viszonyának az elemzése.
- A kutatás folyamán a vonatkozó forrásanyagok kigyűjtését, rendszerezését, osztályozását és a szakirodalom gyűjtését, tanulmányozását hajtottam végre.
- Fontos szerepet szántam a külföldi források, szakirodalmak gyűjtésének, értelmezésének és felhasználásának.
- Elvégeztem a Hadtörténeti Intézet, a Magyar Tudományos Akadémia és az Országos Széchényi Könyvtár vonatkozó és a téma szempontjából fontos könyvtári, levéltári és kéziratári anyagainak átnézését, elemzését.
- Az összegyűlt információkat kritikai elemzésnek vettem alá.
- Felmerült új adatokat elemeztem és értékeltem.

Kutatásaim végső céljai a következők:

- Megvizsgálni, hogy Báthory István, mint lengyel király és erdélyi fejedelem katona politikája eddig ismert és feltáratlan források és szakirodalom alapján milyen hatással volt a magyarság történetére.
- Kimutatni, hogy a király a kor színvonalát meghaladó katona (politika)-i tevékenységet folytatott a térségben – máig ható következménnyel.
- Összehasonlítani a térség államalakulatainak (Lengyelország, Oroszország, Erdélyi Fejedelemség) korabeli általános és hadügyi helyzetét.
- Elemezni a Báthory István által Oroszország elleni hadjáratait. Rávilágítani a magyar katonák jelentős szerepére és bebizonyítani, hogy a különböző nemzetiségű seregrészek (lengyelek, litvánok, magyarok, németek) képesek voltak egymást is támogatva hatékonyan harci tevékenységet folytatni.
- Összefoglalni és rendszerezni a magyar katonák részvételét Báthory hadjárataiban és bebizonyítani, hogy ezek a katonai akciók a magyar hadtörténelem kiemelkedő eseményei.
- Megfelelő módon bemutatni Báthory István tisztikarának magyar tagjait és katonai tevékenységüket elemezni, akik részben a további magyar történelem menetében is fontos szerepet játszottak.

- Bebizonyítani, hogy Báthory István életműve jelentősen befolyásolta a továbbiakban a térség katonapolitikai helyzetét.

Az alábbiakban fejezetenként haladva ismertetem a disszertáció tartalmát:

I. fejezet BEVEZETÉS

Ismertetem jelen disszertáció, ezen belül Báthory István jelentőségét és származását. Bemutatom Közép-Kelet-Európa térségének általános helyzetét, majd általános áttekintést adok a XVI. századi hadművészet fejlődéséről és elvégzem a hadműveletek helyszínének rövid katonaföldrajzi elemzését.

Báthory Istvánról feltétlenül megállapítható, hogy korának kiemelkedő uralkodója és hadvezére, a XVI. századi hadtörténelem jelentős alakja, akiről Veress Endre több évtizednyi kutatás után megállapítja, hogy „hadjáratait együtt lehetne tanítani Hunyadi, Wallenstein, XII. Károly svéd király, Savoyai Jenő vagy Napóleon hadi taktikájával”⁴, katonai és katonapolitikai tevékenysége jelentős helyet foglal el a magyar és az egyetemes hadtörténelemben.

A hadművészet fejlődéséről kijelenthető, hogy a XVI. századra egyértelművé vált, hogy a nyílt csatamezőn a lőfegyverekkel (számszerűjjal, hosszúíjjal, vagy kézi tűzfegyverrel) támogatott lándzsások tudják leginkább felvenni a harcot a lovassággal. Ennél is erősebb volt a lovasságot, íjászokat vagy lövészeket és gyalogságot tartalmazó sereg.⁵

Az erődítmények szerepéről a következő megállapításokat tettem: A várak átalakulása lassabb volt, mint a tüzérség fejlődése, mivel nehezebben alkalmazkodhattak a tüzérség által támasztott új követelményeknek. De néhány esetben a védekező fél egyenrangú ellenfele lett az ostromlóknak, sőt néhány esetben fölénybe is került. Elmondhatjuk, hogy a fejlődés lényege a harcászati fölény megszerzéséért indított küzdelem volt. A tüzérség megjelenésével az addigi várfalig előrenyomuló ellenség elleni harcot felváltotta a tűzfegyverekkel, messziről támadó ostromlók elleni küzdelem. A közelvédelem mellett fontosabb lett a távolharc feltételeinek megteremtése.

⁴ Veress 1937. 3.

⁵ Keegan 2002. 324.

A magyar hadszervezet átalakulásáról a következőket állapítom meg: Magyarország három részre szakadásával gyakorlatilag az egységes magyar hadszervezet megszűnt. Az ország nyugati és észak-nyugati része a Habsburgoké lett és a Királyi Magyarország katonái a bécsi haditanács irányítása alá kerültek. A magyar katonaság legjobbjai a végvári rendszer erődítményeiben szolgáltak. A Királyi Magyarország és az Oszmán Birodalomhoz csatolt országrész határát ez a hosszú, rendszer jellegű, végvárak együttesét alkotó, nagyjából mindenütt a síkföld és a hegyvidék találkozásánál lévő végvárrendszer jelentette, amely több évtized alatt alakult ki.

Megállapítom, hogy jelen esetben a határviszonyoknak különleges katonaföldrajzi jelentősége van. Mindkét államalakulat határának ellenálló képessége vegyes volt. A határt iránya szerint kihajló határszakaszok jellemezték. A határok jellege a védelem és a támadás szempontjából kiemelkedő jelentőségű. Adott esetben a határ csak kisebb részben futott természetes akadályon, többségében részben zárt, vagy nyílt terepszakaszok voltak a jellemzőek. A zárt határszakaszokat részben folyók (pl. Dnyeper), tavak (Csúd-tó) és mocsaras vidékek, például a Pripjaty-mocsár⁶ jelentik. A határ döntő szakasza nyílt, mesterséges határ volt, ami kedvezett a hadjáratok kezdeményezésére.

II. fejezet

AZ ERDÉLYI FEJEDELEMSÉG, LENGYELORSZÁG ÉS OROSZORSZÁG A XVI. SZÁZADBAN

Ismertetem azokat a tényezőket és eseményeket, amelyek az Erdélyi Fejedelemség kialakulásához vezettek, majd a fejedelemség térségének katonapolitikai helyzetét elemzem, ismertetve az Erdélyi Fejedelemség hadszervezetét.

Ismertetem Báthory István hatalomra jutásának körülményeit és katonapolitikai tevékenységét 1576-ig, a lengyel trón megszerzésének időpontjáig. Ez után bemutatom és elemzem Báthory István lengyel királlyá választásának katonapolitikai és diplomáciai körülményeit

⁶ A Pripjaty-mocsár Európa legnagyobb mocsara, mely mindig is befolyásolta a térségben végrehajtott hadműveleteket.

Történeti visszatekintés és a vonatkozó szakirodalom feldolgozása útján feldolgozom a középkori Lengyelország fejlődését, annak az országnak a korabeli helyzetét, amelynek az erdélyi fejedelem, Báthory István uralkodója lett. Bemutatom Lengyelország „arany” évszázadát, hogy a gazdasági konjunktúra milyen hatással volt a politikai, diplomáciai és katonai eseményekre. A nemesi köztársaság bemutatása azért is fontos, hogy lássuk Báthory milyen helyzetben uralkodott. Röviden áttekintem, hogy a vizsgált livóniai hadjáratok idején Lengyelország milyen hadsereggel rendelkezett, és az új uralkodó, hogyan próbálta meg ütőképesebbé tenni hadseregét.

Fontos bemutatni Rettegett Iván Oroszországát, mint Báthory Lengyelországának ellenfelét, elemezni és értékelni annak történeti fejlődését, hadseregét, kiemelve IV. Iván szerepét.

III. fejezet

BÁTHORY ISTVÁN LIVÓNIAI HADJÁRATAI

Bemutatom az 1557 óta a Baltikum birtoklásáért folyó livóniai háború előzményeit, kitörésének okait, menetét, amely végső szakaszában a Báthory vezette Lengyelország számára meghozza a győzelmet. Bemutatom, elemzem, a Báthory által vezetett három hadjárat eseményeit, harcait és katonapolitikai vonatkozásait a publikált korabeli magyar és idegen nyelvű források, beszámolók, visszaemlékezések és szakirodalom felhasználásával. Ismertetem a hadjáratokat követő béketárgyalások menetét, eredményét és egyéb katonapolitikai következményeit.

A livóniai háború kitöréséről megállapítom, hogy Oroszország számára, amely ekkorra már fontos politikai, katonai és gazdasági szerepet töltött be Kelet-Európa életében fontossá vált a Balti-tengerhez való közvetlen „kijárat” megszerzése. E cél megvalósításának útjában állt Svédország, a Livóniai Lovagrend és a Lengyel-litván Unió. Livónia területén lévő Hanza-városok (Riga, Tallinn, Tartu) sikeresen használták gazdasági monopol helyzetüket a Moszkvai Nagyfejedelemség ellen. Így bizonyossá vált, hogy a térség ellenőrzése miatt a Lengyel-Litván Unió és Oroszország konfrontálódni fog.

Megállapítom, hogy Báthory István lengyel király fegyveres küzdelme IV. Iván cárral szinte elkerülhetetlen volt, hiszen uralkodása az 1558-1583 közötti

livóniai háborúk időszakára esett. A cár a Balti-tenger keleti partvidékének birtoklásáért indította a háborút a Német lovagrend, Litvánia, Lengyelország és Svédország ellen, mely 1561-ig váltakozó sikerrel folyt. A belső ellenzékén felülkerekedett cár 1572-re elfoglalta a mai Lettország és Észtország csaknem egész területét. Zsigmond Ágost erélytelen uralkodása, majd a trónzavarok Lengyelországot meggyengítették, és ez ösztönzőleg hatottak IV. Iván terveire. Báthory trónra lépte után igyekezett kihasználni, hogy az új király Gdansknál volt lekötve, ezért újabb lengyel területek meghódítását tervezte. Báthory csak 1578-79-ben tudott csak komoly erővel ellentámadásba lendülni IV. Iván ellen, és csapatai 1579 végére értek el komoly, stratégiai számító sikereket.

Bebizonyítom, hogy Polock, Velikie Luki és Pszkov elleni hadjáratok után a következő Báthory Lengyelországának kedvező békeszerződés született: A békekötés tíz évre szól. A lengyel király köteles Pszkovot ostromzár alatt tartó seregét az orosz fennhatóságú területekről kivonni. A tavalyi évtől elfoglalt orosz várakat (pl. Velikie Luki, Zawolocze, Nevel és másokat) és a Pszkov környéki várakat fegyverzetükkel és a megmaradt hadfelszereléssel vissza kell szolgáltatni az orosz uralkodónak. Ezért cserébe az orosz cár lemond Livónia ő általa elfoglalt részéről és váraitól⁷ és a bennük elhelyezett fegyverekről és hadifelszerelésről. A várakat köteles legkésőbb március 4.-éig átadni. Ami Narvát, és más livón városokat illeti, amelyek jelenleg a svéd király birtokában vannak, a lengyel király követi kijelentették, hogy őfelsége jelen szerződést figyelmen kívül hagyva rendezze területi hovatartozásukat a svéd uralkodóval. A várak, a felszerelések és az emberek átadása során kerülni kell az erőszakot és a ravaszságot. A szerződés megerősítéséről szóló okmánnyal a lengyel követeknek június 10.-éig Moszkvába, az orosz követeknek augusztus 15.-éig Lengyelországba kell érkezniük.

IV. fejezet

MAGYAR KATONÁK RÉSZVÉTELE A LIVÓNIAI HÁBORÚBAN

Ebben a fejezetben bemutatom és elemzem a magyar katonák részvételét Báthory livóniai hadjárataiban. Ismertetem és értékelem a harcokban nyújtott érdemeiket főképpen korabeli forrásokra támaszkodva. Kitérek létszámukra, a közös hadseregben betöltött szerepükre, hadviselési módszereikre. Ezekben a harcokban

⁷ Főleg Derpt, Fellin, Pernov, Kokenhausen, Marienburg, Lode, vára.

részvettek olyan magyar katonák (Székely Mózes, Bornemissza János, Király Albert), akik a későbbiek folyamán fontos szerepet tölthettek be a magyar hadtörténelemben⁸, ezért kiemelten, külön és részletesen említem katonai szerepüket a livóniai hadjáratokban.

Megállapítom, hogy a feltárt lajstromok alapján sok ezer (12-14 000) magyar katona neve és hadi cselekedetei elevenednek meg. A két egykorú, eredeti számadás könyvben (mustráló könyvek) szerepel Báthory István király magyar hadseregének teljes névsora, melyben 1576-tól 1582-ig nemcsak a kapitányok, hadnagyok, tizedesek és közkatona neve van havonként pontosan feljegyezve, hanem közli a hadjáratokban résztvevő magyar csapatok (ezredek, századok, tizedek) beosztását, hópénzeik (zsoldjaik) összegét és feljegyzik azt is, kik estek el, sebesültek meg, mely városokban szerepeltek s a hadjáratok végeztével mikor és kik mentek haza szabadságra, kik kaptak jutalmat, útiköltséget, előleget újabb szolgálatra. Ez a lajstrom a korabeli hadviselés titkaiba is bepillantást enged, és nem utolsósorban ez a legrégebbi tömeges magyar névjegyzék.

Összegzett következtetések:

A XVI. században a Török Birodalom nyugati irányú hódítási kísérletei a Magyar Királyság számára új nehezebb biztonságpolitikai környezetet jelentett. Több mint egy évszázados küzdelem után, a hatalmas birodalommá növekedett oszmán birodalommal az ország nem tudta felvenni a küzdelmet, a Habsburgok csak az ország nyugati részét tudták tartósan a hatalmuk alatt tartani. A törökök hódítási képességének határa viszont pont a történelmi Magyarországon keresztül húzódott, de a 1683-ig nem mondtak le a Bécs felé tartó terjeszkedésről sem. A fokozatosan először két, majd három részre szakadó ország kénytelen volt a körülményekhez alkalmazkodni. A keleti országrész, amiből az Erdélyi Fejedelemség alakult ki, kívül esett a Porta fő expanziós irányától, és így sajátos vazallus államként kapcsolódott az Oszmán Birodalomhoz, közben – természetesen – továbbra is erősen kötődött a maradék Királyi Magyarországhoz és ezáltal Európa többi részéhez.

Erdély különleges helyzete Báthory Istvántól egy olyan politizálást jelentett, amelynek egyik fő célja a fejedelemség fennmaradása volt, figyelembe véve a kelet-közép-európai térség főbb politikai tendenciáit. A másik fő cél az ország egyesítése.

⁸ Jelentős részük a 15 éves háború fontos beosztású tisztjei, hadvezérei.

Olvashatunk arról is, hogy Báthory István távlati elképzelése az volt, hogy Báthory Zsigmondot magyar királlyá tegye, a lengyel kancellárt, Zamojski Jánost pedig erdélyi fejedelemmé választassa, hogy így Lengyelországgal kapcsolatosan egy erős államszövetséget alkossanak a hatalmas török és német szomszédal szemben, Lengyel- és Magyarországon a Báthory, - Erdélyben a rokon Zamojski dinasztiával a kormányon.⁹

Az orosz hadjáratok után, már konkrét tervei voltak magyar politikájával kapcsolatban: „István lengyel királynak, feltett szándéka volt, hogy a még akkor gyermek Báthory Zsigmondot – mihelyt a muszkákkal vívott harcait befejezi – ha török, szakad magyar királlyá választatja”.¹⁰

Azt tényként fogadhatjuk el, hogy Báthory tudatosan igyekezett Lengyelország királyaként is Magyarország és Erdély jövőjével foglalkozni. Velük kapcsolatos távlati terveit nemcsak életére tervezte, hanem igyekezett befolyást gyakorolni a halála után várható eseményekre is.

Báthory uralkodásának lengyel-magyar közös elemzése egészen a 90-es váratott magára. Figyelemre méltó törekvés sokrétűen foglalja össze a két ország viszonyát: „Báthory a császártól függetlenített erdélyi fejedelemségét a független magyar állam helyreállítása bázisának tekintette; a lengyel trón elfogadásával közelebb került nagy horderejű politikai elképzeléseinek megvalósításához. (...) Az összefogás új rendszerének kiépítése azt a biztató távlatú politikai elgondolást, hogy a lengyelországi támogatás elősegítheti az államilag újra egyesítendő önálló magyar királyság erdélyi közreműködéssel történő helyreállítását, de a török függőség megszűnését is.”¹¹

De mit jelentett Báthory uralma Lengyelország számára? Erről elgondolkodtatóan és figyelemreméltóan ír Norman Davies: „az a Rzeczpospolita, amelynek nem volt költségvetése és alig volt képes saját védelmére, hatalommá vált”. „Főleg úgy emlékeznek rá, mint Rettegett Iván legyőzőjére, de a vége felé már olyan hangok is voltak, amelyek tirannizmussal vádolták. Erős karakterének köszönhetően rákényszerítette akaratát a Rzeczpospolitára, mozgásba hozta a

⁹ Szádeczky Lajos: Báthory István titkos terve (Századok, 1882) 497.

¹⁰ Szádeczky 1882. 498.

¹¹ Hopp Lajos – Jan Slaski: A magyar-lengyel múltszemlélet előzményei. Politikai és kulturális hagyományok Báthory Istvánig. Budapest, 1992. 112.

kormány nyikorgó gépezetét. (Halála után) a Rzeczpospolita kezdett visszasüllyedni abba a káoszba, melyben volt, amikor uralkodását elkezdte.”¹²

A livóniai háború győztes lezárása után Báthory egy nagyhatalmi státusban lévő Lengyelország uralkodója volt, amely például komoly diplomáciai tekintélynek számított Európában. Többek között 1583-ban Velence és a Porta vitás kérdésében próbál köztes hatalomként közvetíteni.¹³

A lengyelek végül is Stefan (Báthory István) király halála után nem gondoltak Báthory Zsigmond megválasztására, hanem az orosz háborúban velük szövetséges svéd hercegét, a 21 éves Wasa Zsigmondot választották királyukká. A megváltozott körülmények Habsburg-orientációra készítették a lengyel uralkodót. Lengyelország és Erdély lényegében eltávolodtak egymástól. (Többek között Wasa Zsigmond lengyel király több katonai akcióval és győngítette Bocskai és Bethlen Habsburg-ellenes küzdelmeit.)

Összegezve elmondhatjuk, hogy Báthoryt korai halála (Lásd 8.23. melléklet) megakadályozta nagy tervei megvalósításában. Ettől fogva az újabb lengyel-magyar (erdélyi) perszonálunió csak állandóan számításba vett lehetőség maradt az erdélyi politikában, egészen II. Rákóczi György szerencsétlen 1657-es kísérletéig.

A livóniai háború következtében Rettegett Iván Oroszországnak nyugati és balti expanziója megrekedt, Oroszországnak még várnia kellett több mint egy évszázadot arra, hogy európai tengerhez jutva nagyhatalommá válhasson.

Végezetül, a magyar katonákról elmondható, hogy valóban komoly katonai segítséget nyújtottak Lengyelország Oroszország elleni háborújában és jelentősen hozzájárultak a végső győzelem kivívásában. Ugyanakkor az ebben a háborúban szerzett tapasztalatokat értékesen hasznosították az 1591-ben kirobbant 15 éves háború törökellenes harcaiban, amelybe 1594-től az eddig török vazallusnak számító Erdély is belépett. Azonban Erdély 15 éves háborúba való belépését az erdélyi „törökös-párttal” való leszámolás előzte meg, amely során Báthory István olyan kiváló katonái estek áldozatul, mint például Bornemissza János.

A magyar katonák harci értéke kiemelkedő volt, habár az indulat néha elragadta őket. Figyelemre méltó az, hogy amíg XVII. századi források, a magyar katonákat fegyelmetlen, tábori és egyéb katonai munkákra alkalmatlan csapatnak írja le, addig Heidenstein 1579-ben így ír róluk: **„A magyarok, akik megszokták a**

¹² Davies, Norman: Historia Polski I.-II. kötet (Krakkó, 1992)

¹³ MTA Kézirattár Ms 4980/2./VI. (1583-01-25)

munkát és a hadi fegyelmet, nagyon derekasan dolgoztak, mert a sáncokat részben a városon keresztül kellett vezetniük, gyakran undok helyeken, temetőn, csatornán keresztül.”¹⁴

Báthory István magyar katonái nagyban segítettek, hogy a három hadjárat során Lengyelország megnyerte a már hosszú ideje tartó háborút, ugyanakkor bebizonyosodott, hogy hiába erős Kelet-Európában Rettegett Iván Oroszországnak hadserege, még is az - adott időszakban – az európai hadviselés jelenti a korszerűbb, és eredményesebb hadviselést.

Ajánlások és gyakorlati felhasználhatóság:

Értekezésem hasznosítási lehetőségeit az alábbiakban tartom lehetségesnek:

Az értekezés elsődleges célja a szerző kutatási eredményeinek és ismeretanyagának az átadása minden olyan érdeklődő számára, aki a témával akár amatőr, akár tudományos-oktatási szinten kíván foglalkozni. Az ismertetett problémák és a felvetett kérdések ösztönözhetik a téma iránti érdeklődést, valamint további kutatások kiindulási alapja lehet. A fejezetekben felvetett kérdések a problémakörök pontosabb behatárolását teszik lehetővé. A bibliográfiai jegyzék következetesen összefoglalja a téma alapvető forrásműveit, és részben lehetőséget biztosít a téma további kutatására.

Nem feledkezhetünk meg az évszázadok óta hagyományosan jó lengyel-magyar kapcsolatok ápolásáról, amely napjainkban sokat veszített korábbi pozitív vonásaiból. Jelen munka, remélem segít abban, hogy a hadtörténelemben példaértékű lengyel-magyar összefogásnak emléket állítson.

Új tudományos eredmények:

Értekezésem tudományos eredményeinek a következőket tartom az elvégzett kutatómunka rendszerezése és elemzése alapján:

- Összefoglaltam a politikai és a hadtörténeti események együttes működését a magyar – lengyel – orosz viszonylatban.
- Kimutattam Báthory István jelentős szerepét a Rzeczpospolita összefogásában.

¹⁴ Heidenstein. 185.

- Feltártam Báthory István által közvetített közép – európai, köztük a magyar hatás jelentőségét a XVI. századi lengyel hadügyre és külpolitikára.
- Kiemelten elemeztem a magyar katonák és tisztek jelentős szerepét Báthory hadjáratai során, figyelembe véve hatását a magyar hadügyre is.
- Összefoglaltam a politikai és a hadtörténeti események együttes működését a magyar – lengyel – orosz viszonylatban.

A hivatkozott szakirodalom:

- Hopp –Slaski 1992. Hopp Lajos – Jan Slaski: A magyar-lengyel múltszemlélet előzményei. Politikai és kulturális hagyományok Báthory Istvánig. Budapest, 1992.
- Szádeczky 1882. Szádeczky Lajos: Báthory István titkos terve In. Századok, 1882
- Norman 1992. Davies, Norman: Historia Polski I.-II. kötet. Krakkó, 1992.
MTA Kézirattár Ms 4980/2./VI. (1583-01-25)
- Heidenstein. Reinhold Heidenstein: Rerum Polonicarum libri XII. Francofurti. 1672 / De bello Moscovitico, Basileae, 1588
Báthory István emlékezete. Nagy László szerk., Budapest, Zrínyi Kiadó, 1994. 117.-200. o.
- Veress 1937. Veress Endre: Báthory István lengyel király. Mickiewitz Kiadó, Budapest, 1937.
- Keegan 2002. Keegan, John: A hadviselés története. Corvina Kiadó, Budapest, 2002.

Publikációs jegyzék:

- Várostromok Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király livóniai hadjárataiban
Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények; 2005, 9. évf. 1. szám; 62-73.
- Báthory István magyar katonái a livóniai háborúban (1579-1582)
Bolyai Szemle; 2005, XIV. évfolyam 2. szám; 69-76.

- Az erdélyi fejedelemség kialakulásának előzményei (Bethlen Farkas műve alapján)
Társadalom és Honvédelem; 2005, IX. évf., 2-3 szám; 301-311.
- Stephen Báthory and his Hungarian soldiers in Livonian war (1558-1582)
AARMS, Volume 7, Issue 2 (2008) 235-240.
- Lengyelország a XVI. században – Vázlatok a lengyel „aranyévszázadról” –
Meridionale Belvedere; 2004. Október; XVI. évf. 5-6. szám; 21-26.
- II. Miklós orosz cár 1914 – 1915-ben
Nemzetvédelmi Egyetemi Fórum; 2005. Május; IX. évf., 2005. 2. szám; 44-47.
- A magyar külpolitikai gondolkodás és a nemzetközi politika 1849-ben
Nemzetvédelmi Egyetemi Fórum; 2005, IX. évf., 4. szám; 30-33.
- Az athéni demokrácia és korlátai
Társadalom és Honvédelem, 2006, X. évf., 1. szám; 103-113.
- Vietnam háborúi
Bolyai Szemle, 2007, XVI. évf. 1. szám; 190. -197.
- Az Erdélyi Fejedelemség, Lengyelország és Oroszország hadszervezete a XVI. században
Meridionale Belvedere; 2009, XXI. évf., megjelenés alatt
- Magyar katonák részvétele a livóniai háborúban
Hadtörténelmi Közlemények; 2009, 122. évf., megjelenés alatt
- A magyar hadszíntér sajátosságai a XVI. században
Magyar Honvéd, 2009, megjelenés alatt
- Báthory István első hadjárata Rettegett Iván ellen
Honvédségi Szemle, 2009, 2009/5. (Szeptember)

Szakmai-tudományos életrajz:

1987-ben érettségiztem a **Szent László Gimnáziumban**, jó eredménnyel. Tanulmányaimat a **Kijevi Repülőmérnöki Katonatiszti Főiskolán** folytattam, rádió- mérnöki szakon. 1989-ben a főiskolai tanulmányaimat felfüggesztettem, és hazatértem.

1990-től a Technika Külkereskedelmi Vállalatnál helyezkedtem el, mint államközi előadó.

1992-ben felvételt nyertem az egri **Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola** Történelem-oroszl szakára, ahol 1996-ban jó minősítésű Történelem-oroszl szakos tanári oklevelet szereztem. Szakdolgozatom címe: Zamjatyin és a „Mi” című regénye. Főiskolás éveim alatt több önálló tanulmányt készítettem.

1996-tól rövid ideig az ORFK megbízásából orosz-magyar nyelvű tolmács és szakfordító voltam, majd a következő közoktatási intézményekben vállaltam tanári állást:

- Móra Ferenc Általános Iskola
- Gárdonyi Géza Általános Iskola
- Lázár Vilmos Általános Iskola
- Budapesti Önkormányzat Szakmunkásképző Intézete
- Giorgio Perlasca Kereskedelmi Szakközépiskola
- Lengyel Gyula Kereskedelmi Szakközépiskola

Közoktatási tevékenységem mellett 1999-ben középfokú szoftverüzemeltetői szakoklevelet szereztem. 2000-tól az **Eötvös Lóránd Tudományegyetem** Bölcsészettudományi Kara esti tagozatának, történelem szakán folytattam tanulmányokat, és 2002-ben jó minősítésű okleveles történelem szakos tanári diplomát szereztem. Egyetemi szakdolgozatom címe: Az Erdélyi Fejedelemség diplomáciai és politikai kapcsolatai Báthory István koráig.

Az orosz felsőfokú, C típusú nyelvvizsgám mellett angol nyelvből rendelkezem egy alapfokú, C típusú katonai szaknyelvű és egy középfokú, A típusú általános nyelvvizsgával is.

2003 márciusában jelentkeztem a **Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem** Hadtudományi Doktori Iskolájának Hadtörténelem tudomány szakára, ahol 2006-ban szereztem meg a doktori abszolutóriumot.